

Warszawa, 06-08-2022 r.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Marcin Wiącek

XI.402.1.2022.MWR

Pan

Paweł Wdówik

**Pełnomocnik Rządu ds. Osób
Niepełnosprawnych**

**Ministerstwo Rodziny i Polityki
Społecznej**

ePUAP

Szanowny Panie Ministrze!

Rzecznik Praw Obywatelskich wykonuje zadania niezależnego organu do spraw równego traktowania.¹ W tym zakresie analizuje, monitoruje i wspiera równe traktowanie wszystkich osób, w tym bada stopień przestrzegania przez organy władzy publicznej zasady równego traktowania. Zadaniem Rzecznika jest ponadto opracowywanie i wydawanie niezależnych sprawozdań i zaleceń odnośnie do problemów związanych z dyskryminacją. Dodatkowo, jako organ monitorujący wdrażanie w Polsce postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych²,

¹ Zob. art. 18 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2020 r. poz. 627, t.j. ze zm.).

² Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169, ze zm.).

Rzecznik dokonuje analizy tego, w jakim stopniu określony w niej standard ochrony znajduje odzwierciedlenie w obowiązującym prawie i praktyce jego stosowania.

Pandemia COVID-19, z której kolejnymi falami walczyliśmy od wiosny 2020 r., zrodziła szereg nowych wyzwań w wielu obszarach życia, w tym w sferze edukacji. Rzecznik Praw Obywatelskich – uwzględniając przede wszystkim wnioski, jakie otrzymywał od obywateli – na przestrzeni tego czasu przedstawiał swoje uwagi i zalecenia również w ww. zakresie, w tym w sposób szczególny odnoszący się do sytuacji uczniów z niepełnosprawnościami.³ W uzupełnieniu chciałbym przedstawić Panu Ministrowi raport z badania jakościowego zrealizowanego na zlecenie Rzecznika Praw Obywatelskich pt. **„Sytuacja uczniów z niepełnosprawnościami w czasie pandemii COVID-19”**.

Badanie zostało zrealizowane przez zespół badawczy Research Eye w okresie od 29 października do 7 grudnia 2021 r. Celem przeprowadzonego badania było zidentyfikowanie barier i wyzwań, na jakie napotkali uczniowie i uczennice z różnymi niepełnosprawnościami, uczęszczający/e do szkół podstawowych w czasie pandemii COVID-19 oraz ocena sposobu, w jaki przedstawiciele władz publicznych odpowiedzieli na te wyzwania. W badaniu wykorzystane zostały dwie jakościowe techniki badawcze: indywidualne wywiady pogłębione z dyrektorami szkół podstawowych i rodzicami uczniów z niepełnosprawnościami oraz zogniskowane wywiady grupowe z

³ Wystąpienie RPO do Ministra Edukacji Narodowej z 22 listopada 2021 r. w sprawie VII.7037.45.2020, dostępne na stronie RPO pod adresem: https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2021-11/Wyst%C4%85pienie_RPO_do_MEiN_22.11.2021.pdf [dostęp z dnia 1 sierpnia 2022 r.]; wystąpienie RPO do Ministra Edukacji i Nauki z 5 lutego 2021 r. w sprawie XI.7036.3.2021, dostępne na stronie RPO pod adresem: <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Wyst%C4%85pienie%20do%20Sekretarz%20Stanu%20Ministerstwa%20Edukacji%20Narodowej%20-%20Marzeny%20Macha%C5%82ek.pdf> [dostęp z dnia 1 sierpnia 2022 r.]; wystąpienie RPO do Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 maja 2020 r. w sprawie VII.7037.45.2020 dostępne pod adresem: <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Do%20Ministra%20Edukacji%20Narodowej%20ws.%20wykluczenia%20uczni%C3%B3w%20w%20czasie%20epidemii%2015.05.20.pdf> [dostęp z dnia 1 sierpnia 2022 r.]; wystąpienie RPO do Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 kwietnia 2020 r. w sprawie VII.7037.58.2020 dostępne na stronie RPO adresem: <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Do%20MEN%2C%2028.04.2020.pdf> [dostęp z dnia 1 sierpnia 2022 r.]; wystąpienie RPO do Ministra Edukacji i Nauki z 24 kwietnia 2020 r. w sprawie XI.7036.13.2020, dostępne na stronie RPO pod adresem: <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Ponowne%20WG%20do%20MEN%2C%2024.04.2020.pdf> [dostęp z dnia 1 sierpnia 2022 r.].

nauczycielami w różnych typach szkół podstawowych współpracujących z uczniami z niepełnosprawnościami.

Biorąc pod uwagę wyniki przeprowadzonego badania chciałbym zwrócić uwagę Pana Ministra na kwestie zasygnalizowane niżej, a ujęte szerzej w raporcie, który uprzejmie przekazuję w załączeniu do niniejszego pisma. Pragnę wyrazić nadzieję, że przedstawione w opracowaniu wnioski będą pomocne i przyczynią się do podjęcia niezbędnych działań w zakresie zapewnienia uczniom z niepełnosprawnościami odpowiednich warunków realizacji prawa do edukacji również w warunkach sytuacji nadzwyczajnej. Należy bowiem pamiętać, że ze względu na dbałość o bezpieczeństwo zdrowotne społeczeństwa może ponownie wystąpić konieczność wdrożenia nauczania w formie niestandardowej. Warto rozwinąć pozytywne doświadczenia z okresu edukacji zdalnej (jak zwłaszcza nowe techniki i metody nauczania), ale też zidentyfikować nieprawidłowości i wypracować środki zaradcze, które ograniczą ich występowanie w przyszłości.

1. Zidentyfikowane bariery i trudności

Uczniowie i uczennice w trakcie edukacji zdalnej doświadczali dyskryminacji w trzech obszarach: dostępu do edukacji, dostępu do informacji oraz podmiotowego traktowania. Poważne bariery w zapewnieniu dostępu do edukacji w czasie pandemii wynikały z utrwalonych negatywnych stereotypów, tj. w szczególności przekonania, że edukacja on-line jest niemożliwa do realizacji w przypadku osób z niepełnosprawnościami oraz braku partnerskiego traktowania uczniów i uczennic z niepełnosprawnościami. Dostęp do edukacji zdalnej dla uczniów z niepełnosprawnościami ograniczały też z góry przyjęte założenia (dyrektorów, nauczycieli) o braku sensu organizowania spotkań w formule on-line dla tej grupy uczniów. W połączeniu z niewystarczającymi kompetencjami wielu nauczycieli i nauczycielek w zakresie pracy z uczniami z niepełnosprawnościami w czasie edukacji zdalnej w wątpliwość można poddać wdrażanie edukacji włączającej w szkołach. Okres pandemii pokazał też jednak, że dla większości uczniów o różnych stopniach

niepełnosprawności nauka w formie zdalnej nie jest adekwatna do ich potrzeb i specyfiki niepełnosprawności.

2. System edukacji włączające w świetle Strategii na rzecz osób z niepełnosprawnościami na lata 2021-2030

Jednym z priorytetów wskazanych w Strategii na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami na lata 2021-2030 jest rozwijanie włączającego systemu edukacji na wszystkich poziomach kształcenia tak, by w coraz większym stopniu odpowiadał na zróżnicowane potrzeby dzieci i uczniów uwarunkowane m.in. różnym poziomem sprawności, stanem zdrowia, pochodzeniem etnicznym i kulturowym, uzdolnieniami.⁴ Działanie to zakłada również rozwijanie kompetencji nauczycieli, specjalistów oraz kadr zarządzających w oświacie. Szczególnie istotne jest zapewnienie odpowiedniego wsparcia nauczycielom w trakcie ich bieżącej pracy z uczniami ze strony odpowiednio przygotowanych do tego kadr (m.in. pedagogów specjalnych, psychologów), asystentów uczniów, pomocy nauczyciela oraz współpraca z rodzicami, tak by wspierali oni rozwój autonomii i samodzielności swoich dzieci. W przedstawionym kontekście chciałbym zwrócić uwagę Pana Ministra na wnioski przedstawione w raporcie dotyczące edukacji w czasie pandemii uczniów z niepełnosprawnościami.

3. Rola nauczyciela wspomagającego

W świetle uzyskanych wyników badań liczne wątpliwości budziła rola nauczyciela wspomagającego w trakcie edukacji zdalnej oraz konieczność współpracy z nauczycielem prowadzącym zajęcia. W wielu przypadkach rolę asystenta czy nauczyciela wspomagającego musieli wykonywać rodzice, którzy z uwagi na brak kompetencji pedagogicznych i przedmiotowych napotykali na dodatkowe trudności. W przedstawionym kontekście niezwykle istotne jest szkolenie nauczycieli, jak i osób wspierających uczniów z niepełnosprawnościami w trakcie edukacji. Odpowiednim rozwiązaniem wydaje się również rozszerzenie możliwości korzystania z funkcji

⁴ Strategia na rzecz osób z niepełnosprawnościami na lata 2021-2030, priorytet III edukacja, działanie 2.1 Opracowanie rozwiązań legislacyjnoorganizacyjnych ukierunkowanych na zapewnianie dostępności i podnoszenie jakości edukacji włączającej, str. 175, dostęp pod adresem: <https://monitorpolski.gov.pl/M2021000021801.pdf> [dostęp z dnia 1 sierpnia 2022 r.].

nauczyciela wspomagającego dla wszystkich uczniów z niepełnosprawnościami, którzy po okresie pandemii mogą potrzebować dodatkowego wsparcia/asysty w powrocie do szkoły. Kluczowe jest również, aby program wsparcia psychologiczno-pedagogicznego uwzględniał potrzeby i trudności uczniów z niepełnosprawnościami, a wyznaczeni specjaliści do współpracy byli przygotowani do pracy z uczniami z różnymi niepełnosprawnościami czy specyficznymi trudnościami w uczeniu się.

Zadaniem systemu oświaty jest nie tylko zagwarantowanie dostępu do kształcenia, ale również wychowanie rozumiane jako wspieranie dziecka w rozwoju ku pełnej dojrzałości w sferze fizycznej, emocjonalnej, intelektualnej, duchowej i społecznej. Każdy z uczniów ma indywidualne potrzeby, które zgodnie z zaleceniami zawartymi w orzeczeniach o potrzebie kształcenia specjalnego powinny być odpowiednio realizowane. Obowiązek ten musi być realizowany także w stanie epidemii. Pandemia COVID-19 ujawniła szereg wyzwań z jakimi musieli mierzyć się sami uczniowie, ich rodziny, a także nauczyciele i dyrektorzy placówek oświatowych.

Wyrażam nadzieję, że przedstawione w opracowaniu wnioski będą pomocne i przyczynią się do opracowania rozwiązań legislacyjno-organizacyjnych ukierunkowanych na zapewnianie dostępności i podnoszenie jakości edukacji włączającej. W związku z powyższym, działając na podstawie art. 16 ust. 1 w zw. z art. 17b pkt 3 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2020 r. poz. 627, t.j. ze zm.), zwracam się z uprzejmą prośbą o analizę raportu i podjęcie działań, we współpracy z odpowiednimi organami, w celu wdrożenia sformułowanych w nim rekomendacji.

Załącznik 1

Łączę wyrazy szacunku

Marcin Wiącek
Rzecznik Praw Obywatelskich
/-podpisano elektronicznie/